

Innst. S. nr. 120

(2001-2002)

Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om forslag fra representantene Lena Jensen og Rune J. Skjælaaen om lovforbud mot reklame i lærebøker i grunnskole og videregående skole

Dokument nr. 8:78 (2001-2002)

Til Stortinget

1. SAMMENDRAG

I dokumentet fremmes følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen legge fram forslag om lovforbud mot reklame i lærebøker i grunnskolen og den videregående skolen."

Forslagsstillerne begrunner forslaget med at tilbudet om reklamefinansiering av lærebøker og -materiell øker, og at det er viktig å sette klare grenser for kommersielt press. Ved valg av skolebøker vil dessuten grunnskolene og elevene i videregående skole kunne se seg nødt til å la prishensyn gå foran ønsket om høy kvalitet. Dette vil kunne forsterke ulikheter i skolesektoren.

Forslagsstillerne støtter Nyborg-utvalget, jf. NOU 2001:16, i at skolen som hovedregel bør være en frisone for kommersiell påvirkning. Lærebøker som dekker vesentlige deler av læreplanen i et fag og som skal brukes regelmessig, bør være frie for reklame. Det samme gjelder arbeidsbøker og undervisningsmateriell som skolen finansierer og distribuerer. Lovforbudet bør gjelde både grunnskolen og den videregående skolen.

2. KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Høyre, Ine Marie Eriksen, Jan Olav Olsen, Raymond Robertsen og Søren Fredrik Voie, fra Arbeiderpartiet, Vidar Bjørnstad, Eva M. Nielsen og Karita Bekkemellem Orheim, fra Fremskrittspartiet, Ursula Evje og Arne Sortevik, fra Sosialistisk Venstreparti, Lena Jensen og lederen Rolf Rei-

kvam, fra Kristelig Folkeparti, Arne Lyngstad og Elsa Skarbøvik, fra Senterpartiet, Mali Grete N. Aksnes, fra Venstre, Trine Skei Grande, og representanten Jan Simonsen, viser til det fremlagte forslaget om lovforbud mot reklame i lærebøker.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og representanten Jan Simonsen, viser til at oppvekstmiljøet for barn og unge preges av en økende kommersialisering. Unge er i dag en stadig viktigere målgruppe for kommersielle budskap. Undersøkelser har vist at de fleste grunnskoler og videregående skoler mottar tilbud om reklamefinansierte gratisprodukter, deriblant arbeidsbøker og lærerbøker selv om slik sponing fremdeles skjer i begrenset omfang.

Flertallet viser til høringsuttalelse fra Foreldreutvalget for grunnskolen, som opplever at barn og unge samlet sett utsettes for et meget stort kommersielt press i dagen samfunn og til at de mener det er nødvendig at sentrale myndigheter iverksetter tiltak som bidrar til å redusere dette presset.

Flertallet mener barn og unge bør læres opp til å være bevisste og kritiske i forhold til reklame og annen kommersiell påvirkning. Det er spesielt viktig at ikke skolen blir en arena for markedsføring og kommersialisering.

Flertallet mener det er viktig å sette grenser for reklamepresset både i grunnskolen og den videregående skolen ved å utarbeide gode retningslinjer som bidrar til å redusere dette presset.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet mener både barn og ungdom har behov for en

frisone fra kommersiell påvirkning. Barn fordi de er dårligere rustet til å forstå og motstå budskapet i reklame. Ungdom fordi de allerede i dag utsettes for et sterkt kommersielt press, og fordi mange opplever et sterkt slanke- og motepress. Den store interessen for å sponse læremateriell tilsier også at slik eksponering antas å påvirke elevenes lojalitet og adferd som forbrukere. Autoriteten innholdet i skolens lærebøker har, gjør det spesielt betenkelig å tillate annonseinnslag der.

Disse medlemmer viser til at opplæringsloven slår fast at både grunnskole og videregående skole skal være gratis, og at det er det offentliges ansvar å finansiere skolebøker i grunnskolen. Ved en innføring av reklamefinansiering av skolebøker, er det fare for at det offentliges ansvar for skolens økonomi undergraves. Dette kan igjen føre til større ulikheter i undervisnings-tilbudet ved at enkelte kommuner av økonomiske grunner føler seg tvunget til å ta i bruk reklamefinansierte lærebøker.

Disse medlemmer mener reklamefinansiering av lærebøker kan bidra til at lærebøkens faglige integritet kan trekkes i tvil. Man risikerer at det faglige innholdet påvirkes, eller kan mistenkes for å påvirkes, av annonsørens interesser. Derfor mener disse medlemmer det er avgjørende at det offentlige tar ansvaret for lærebøkens faglige kvalitet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre viser til at opplæringsloven i dag ikke inneholder noen godkjenningsordning for lærebøker og dermed ikke hjemler noe forbud mot reklame i lærebøker eller andre læremidler.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og representanten Jan Simonsen, vil understreke betydningen av samarbeid mellom skole, foreninger, kulturliv og bedrifter. Flertallet mener videre det er viktig å satse mer på elevbedrifter, partnerskapsavtaler og nær kontakt med bedrifter.

Flertallet henviser til Nyborg-utvalgets innstilling "Oppvekst med prislapp?" (NOU 2001:6) der et flertall konkluderer med at skolen bør sikres som frisoner for kommersiell påvirkning. Utvalget foreslår at det lovfestes et forbud mot reklame i lærerbøker og undervisningsmaterieell i grunnskolen. Et mindretall i utvalget ønsket at samme prinsipp skulle gjelde den videregående skolen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet støtter innstillingen fra mindretallet i Nyborg-utvalget, og mener at lærerbøker som dekker vesentlig deler av lærerplanen i et fag og som elevene skal bruke regelmessig, skal være fri for reklame både i grunnskolen og den videregående skolen. Dette gjelder også arbeidsbøker og undervisningsmaterieell som skolen finansierer og distribuerer.

Disse medlemmer mener at Regjeringen må legge fram forslag om lovforbud mot reklame i lærerbøker i grunnskolen og den videregående skole.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre har registrert at statsråden i sin uttalelse datert 13. mars 2002 også viser til at Regjeringen arbeidet med oppfølgingen av Nyborg-utvalgets innstilling "Oppvekst med prislapp?" (NOU 2001:6), og forutsetter at Regjeringen i denne sammenheng også vurderer de spørsmål som tas opp i det foreliggende forslag.

Disse medlemmer vil også understreke at undervisningen i den offentlige grunnskolen skal være gratis.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og representanten Jan Simonsen understreker at verken opplæringsloven eller forskriftene til loven i dag inneholder noe forbud mot reklame i lærebøker eller andre læremidler. Det er tvert imot tydeliggjort i kommentarutgaven til opplæringsloven at det ikke eksisterer slikt forbud.

Disse medlemmer er kjent med NOU 2001:6 Oppvekst med prislapp? - Om kommersialisering og kjøpepress mot barn og unge (det såkalte Nyborg-utvalget), der det bl.a. refereres til en undersøkelse foretatt av Forbrukerrådet i 1999 om omfanget av sponing i skolen.

Undersøkelsen var en del av en undersøkelse i de nordiske land, basert på spørsmål til 60 skoler i hvert land. Av de som svarte hadde mellom vel 50 pst. og vel 80 pst. fått tilbud om sponing, og av disse igjen hadde ca. halvparten tatt imot tilbudet. Omfanget av sponing knyttet til lærebøker er oppgitt til 38 pst., mens det for andre produkter som for eksempel sikkerhetsprodukter, skriftlig studiematerieell, bedriftsbesøk og kontormaterieell var et noe større omfang. Undersøkelsen synes å bygge på et noe spinkelt grunnlag og være uklar med hensyn til hva oppgitt mottak av ulike typer sponing egentlig innebærer. Adgangen til å benytte sponset materieell synes å være tilnærmet lik i de nordiske land. Konklusjonen i undersøkelsen - selv med basis i et spinkelt grunnlag - var at sponing forekommer i begrenset omfang. Det ble riktignok understreket at omfanget synes å øke og at formene for sponing er i stadig endring.

Disse medlemmer viser til at omfanget av reklamefinansierte skolebøker i Norge fortsatt ikke synes å være omfattende. Ordningen eksisterer som et mulig alternativ for å kunne skaffe billig/gratis lærebøker og lærematerieell spesielt for elever i den videregående skolen.

Disse medlemmer viser til Fremskrittspartiets prinsipielle forslag for en strukturell omlegging av skolen, fri etablering av skoler innenfor rammen av et nasjonalt godkjenningssystem og full finansiell likebe-

handling av alle godkjente skoler uavhengig av eierforhold, basert på et system for tildeling av statlige midler som følger hver elev til den skole eleven velger. Fremskrittspartiet ønsker også at skoler skal kunne organiseres som stiftelser eller selskaper med stor grad av pedagogisk frihet innenfor godkjenningsvedtaket, og at elever, foreldre og ansatte skal være representert i styret.

Også innenfor rammen av en slik strukturell endring vil det etter disse medlemmers mening være gunstig for elevenes samlede tilbud at en mulighet for reklamefinansierte skolebøker og læremidler er åpen for de skoler som ønsker å bruke en slik mulighet. Disse medlemmer ønsker derfor å videreføre dagens ordning.

Nyborg-utvalget anbefaler å gjøre barnehager og skoler til en frisone for "kommersiell påvirkning". Disse medlemmer har imidlertid det syn at en fornuftig bruk av reklamefinansierte skolebøker og læremidler gjennom en aktiv holdning i undervisningen vil bidra til å utvikle et bevisst og balansert forhold til kommersiell påvirkning hos elever i grunnskolen og videregående skole, en påvirkning de møter med full tyngde - og ofte uten motforestillinger - i den tiden de ikke er på skolen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Venstre og representanten Jan Simonsen, viser til budsjettmerkene under kap. 223 Videregående opplæring vedrørende læremidler, der komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre sluttet seg til en avvikling av dagens tilskudd til utlånsordning for lærebøker i den videregående opplæring. Samme flertall har i sin merknad vist til departementets henvisning til en helhetlig gjennomgang av støtteordningene fra Lånekassen til unge i ordinær videregående utdanning. Flertallet forutsetter at Regjeringen snarest følger opp dette arbeidet og fremmer nødvendige forslag.

3. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til dokumentet og råder Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Dokument nr. 8:78 (2001-2002) - forslag fra representantene Lena Jensen og Rune J. Skjælaaen om lovforbud mot reklame i lærebøker i grunnskole og videregående skole - vedlegges protokollen.

Oslo, i kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, den 21. mars 2002

Rolf Reikvam
leder

Arne Sortevik
ordfører

Karita Bekkemellem Orheim
sekretær